

Agnieszka Goldiszewicz

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0001-6437-6363

agnieszka.goldiszewicz@poczta.umcs.lublin.pl

Glosa do postanowienia Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 18 października 2018 r. (XXIII Ga 1201/18, LEX nr 2609054)

*Gloss to the Decision of the Regional Court in Warsaw of 18 October
2018 (XXIII Ga 1201/18, LEX No. 2609054)*

STRESZCZENIE

Głosowane postanowienie dotyczy przede wszystkim ustalenia granic swobody kształtowania treści umowy spółki osobowej w zakresie dopuszczalności odstąpienia od zasady jej jednomyślnej zmiany. Zagadnienie to nabiera szczególnego znaczenia w kontekście umowy spółki komandytowej, w której wspólnicy mają zróżnicowany status.

Słowa kluczowe: spółka komandytowa; zmiana umowy spółki osobowej; spółki osobowe

Wspólnicy spółki komandytowej wyszli poza dyspozytywny charakter normy art. 9 k.s.h. i naruszyli naturę spółki komandytowej, przyjmując, że zmiana umowy spółki będącej spółką osobową mogłaby być dokonana mniejszością głosów, i to dodatkowo komandytariuszy.

Głosowane orzeczenie zapadło na tle stanu faktycznego, w którym wnioskodawca (spółka komandytowa) wniósł o ujawnienie w rejestrze zmiany umowy spółki komandytowej i wynikającej z niej zmiany danych komandytariusza w zakresie wysokości wniesionego przez niego nowego wkładu informacji, że jest to wkład niepieniężny oraz wniesiony w wysokości sumy komandytowej. Referen-

darz sądowy odmówił dokonania wpisu. Na postanowienie odmawiające wpisu wnioskodawca wniósł skargę na orzeczenie referendarza. Sąd Rejonowy oddalił wniosek. Od powyższego postanowienia wnioskodawca złożył apelację, która jednak w ocenie Sądu Okręgowego nie zasługiwała na uwzględnienie.

Dla oceny stanu faktycznego mają znaczenie następujące okoliczności. Wspólnikami spółki komandytowej byli: komplementariusz będący spółką z ograniczoną odpowiedzialnością, której jedynym członkiem zarządu był M.N., oraz komandytariusze: M.N., S.N., D.N. i J.N. Zgodnie z § 9 ust. 4 umowy spółki wspólnikami uprawnionymi do prowadzenia spraw spółki byli: komplementariusz oraz komandytariusze J.N. i M.N. W sprawach przekraczających zakres zwykłych czynności wymagana była zgoda wyłącznie wszystkich wspólników – komandytariuszy uprawnionych do prowadzenia spraw spółki w formie uchwały (§ 9 ust. 7 umowy spółki). Zgodnie zaś z § 10 ust. 4 umowy spółki zmiana umowy spółki wymaga uchwały wspólników komandytariuszy, którym przyznano prawo prowadzenia spraw spółki.

W sprawie, której dotyczy postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 18 października 2018 r. (XXIII Ga 1201/18), powstał problem dotyczący tego, czy zostały spełnione warunki dla skutecznej zmiany umowy spółki komandytowej.

Ustalenia wymagało określenie granic swobody kształtowania treści umowy spółki osobowej w zakresie dopuszczalności odstąpienia od zasady jej jednomyślnej zmiany (art. 9 k.s.h.¹). Zagadnienie to nabiera szczególnego znaczenia w kontekście umowy spółki komandytowej, w której wspólnicy mają zróżnicowany status.

Sąd Okręgowy w Warszawie uznał, że wspólnicy spółki komandytowej wyszli poza dyspozytywny charakter normy art. 9 k.s.h. i naruszyli naturę spółki komandytowej, przyjmując, że zmiana umowy spółki będącej spółką osobową mogłaby być dokonana mniejszością głosów, i to dodatkowo komandytariuszy.

Głosowane orzeczenie jest trafne, przy czym jego niektóre tezy wymagają uzupełnienia. Punktem wyjścia jest art. 9 k.s.h., zgodnie z którym zmiana postanowień umowy spółki (osobowej) wymaga zgody wszystkich wspólników, chyba że umowa stanowi inaczej. Nie budzi wątpliwości fakt, że dyspozytywny charakter tego przepisu pozwala wspólnikom na dokonywanie zmian w umowie spółki osobowej niejednomyślnie, o ile jest to wynik konsensusu obowiązującego przy jej zawarciu². Regulacja przewidująca elastyczny wariant modyfikacji relacji ujętych w umowie spółki stanowi możliwy wyjątek od zasady jednomyślności, który musi jednak wynikać z umowy spółki³. Słusznie przyjął Sąd Okręgowy w Warszawie, że

¹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. 2019, poz. 505 ze zm.), dalej jako: k.s.h.

² Podobnie jednomyślności wymaga zmiana umowy spółki w przedmiocie odstępstwa od zasady jednomyślności, a także przystąpienia do spółki osobowej czy nabycia ogółu praw i obowiązków, gdzie nowy wspólnik akceptuje niejednomyślną możliwość zmiany umowy spółki.

³ Tak A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych*, t. 1: *Komentarz do art. 1–300 k.s.h.*, Warszawa 2019, s. 94.

w rozpoznawanej sprawie doszło do zmiany dyspozycji art. 9 k.s.h. Umowa wyraźnie wskazywała, że jej modyfikacja wymaga zgody tylko niektórych współników (tj. dwóch komandytariuszy). W tym miejscu trzeba podkreślić, że odstępstwa od zasady jednomyślnej zmiany umowy spółki nie należy wyprowadzać z przewidzianych umową spółki reguł podejmowania uchwał w sprawach przekraczających zakres zwykłych czynności⁴.

Na tle głosowanego orzeczenia powstała potrzeba ustalenia tego, jakie kryteria ograniczają zakres umownego wyłączenia jednomyślności przy zmianie umowy spółki. W analizowanym stanie faktycznym przesądzenia wymaga to, czy należą do nich: większość, jaką dokonywana jest modyfikacja, status współników składających oświadczenia woli oraz przedmiot tej zmiany.

Kwestia określenia zakresu odstępstwa od zasady jednomyślności nie jest oceniana w doktrynie jednolicie. Przeważa pogląd, zgodnie z którym zakres dyspozytywności art. 9 k.s.h. jest związany z możliwością ustalenia większości głosów (np. kwalifikowanej lub zwykłej) czy wprowadzenia wymogu kworum⁵. Niektórzy zwolennicy tego stanowiska uznają wręcz, że niedopuszczalna jest zmiana umowy, do której wystarcza decyzja jednego lub kilku współników niestanowiących większości⁶.

Wyrażony został także pogląd przyjmujący bardzo szeroki zakres umownego (za zgodą wszystkich współników) wyłączenia jednomyślności⁷. Zgodnie z nim można przyjąć większość kwalifikowaną, zwykłą, zastrzec kworum, jak również dopuścić lub wyłączyć większość w zależności od przedmiotu zmian.

Na tym tle powstaje wątpliwość, jak daleko mogą być przesunięte granice odstępstwa od zasady jednomyślnej zmiany umowy spółki osobowej. Problem z tym związany uwypukla się zwłaszcza w przypadku niejednomyślnej zmiany postanowień umowy spółki osobowej, bez zgody tych współników, w odniesieniu do których doszło np. do uszczuplenia ich praw czy zwiększenia obowiązków⁸.

⁴ Zob. S. Sołtysiński, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych*, t. 1: *Komentarz do art. 1–150 KSH*, Warszawa 2012, s. 200.

⁵ Zob. A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 94.

⁶ Tak J.P. Naworski, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1: *Przepisy ogólne. Spółki osobowe*, red. R. Potrzeszcz, T. Siemiątkowski, Warszawa 2011, s. 102–103; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 40.

⁷ Zob. U. Promińska, *O potrzebie zmian Kodeksu spółek handlowych w zakresie regulacji handlowych spółek osobowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2019, nr 9, s. 8.

⁸ Zob. A. Kidyba, *Kilka uwag o potrzebie wprowadzania zmian przepisów regulujących spółki osobowe*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, nr 9, s. 22; K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Pozycja prawna współnika spółki jawnej*, Warszawa 2013, s. 237; K. Osajda, *O mankamentach regulacji spółek handlowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, nr 10, s. 38; P. Pinior, *O potrzebie zmian prawa spółek handlowych w zakresie regulacji spółek osobowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, nr 10, s. 48; A.J. Witosz, *Prawne mechanizmy ochrony współników (akcjonariuszy) mniejszościowych – zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 9, 23.

W spółkach kapitałowych dla tego rodzaju modyfikacji umowy spółki wymagana jest zgoda wspólnika, którego taka zmiana dotyczy (art. 246 § 3 i art. 415 § 3 k.s.h.). Brak analogicznych instrumentów ochronnych w przypadku spółek osobowych – a więc ustawowo zakreślonych ograniczeń – tym bardziej uzasadnia pytanie o granice dyspozytywności art. 9 k.s.h. Wspólnicy spółki osobowej, korzystający ze swobody w zakresie kształtowania treści umowy spółki i osiągający konsensus w sprawie jej niejednoznacznej zmiany, godzą się przecież na możliwość modyfikacji umowy spółki bez ich zgody (w szczególności takiej, której skutki mogą ich bezpośrednio dotyczyć)⁹. Jednocześnie trzeba pamiętać o tym, że wspólnik jest stroną umowy, w związku z tym jego prawa i obowiązki nie mogą być bez jego zgody dowolnie kształtowane przez pozostałe strony¹⁰. Oceny takich zmian należy więc dokonywać z perspektywy art. 58 i art. 353¹ k.c.¹¹

Aprobuując pogląd o możliwości odstępstwa od zasady jednorodnej zmiany umowy spółki osobowej na rzecz większości, należy podkreślić, że możliwy zakres dyspozytywności art. 9 k.s.h. w dużej mierze jest determinowany także przez przedmiot modyfikacji umowy spółki. Granice wyznacza tu ewentualna sprzeczność z naturą spółki, za której przejaw mogą być uznawane nie tylko zmiany umowy skutkujące nałożeniem na wspólnika dodatkowych obowiązków lub odebraniem praw bez jego zgody. Limit ten dotyczyć będzie również takich modyfikacji, które będą kształtować w sposób mniej korzystny niż poprzednio sytuację pozostałych wspólników w spółce (np. zmiana zasad uczestnictwa w zyskach i stratach spółki, wyłączenie pierwotnie istniejącej w umowie spółki dopuszczalności zbycia ogółu praw i obowiązków wspólnika). Umowne odstępstwo od jednorodnej zmiany umowy spółki powinno zapewniać wspólnikowi, którego taka niekorzystna modyfikacja dotyczy – zgodnie z zasadą słuszności kontraktowej – uprawnienie do wyrażenia zgody jako równoważące kompetencję przyznaną tylko części wspólników¹². Uzasadnione jest też stanowisko, zgodnie z którym zgoda wspólnika na ewentualne przyszłe zwiększenie jego obowiązków może być wyrażona *ex ante* w umowie spółki. W takim wypadku umowa powinna jednak wskazywać treść i przynajmniej maksymalny zakres zwiększenia obowiązków. W przeciwnym razie klauzulę należy uznać za nieważną¹³.

⁹ Tak A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 94. Autor przyjął, że odstępstwo od zasady jednorodności umożliwia np. zwiększenie wysokości wkładu wspólnika bez jego zgody.

¹⁰ Tak K. Kopaczyńska-Piecznik, *op. cit.*, s. 239. Autorka za niedopuszczalne uznaje jednak postanowienia przyznające jednej ze stron kompetencję jednostronnego i dowolnego zmieniania treści stosunku prawnego.

¹¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2019, poz. 1145), dalej jako: k.c.

¹² Tak K. Kopaczyńska-Piecznik (*op. cit.*, s. 239), lecz w odniesieniu do możliwości zmiany umowy spółki za zgodą większości wspólników.

¹³ Zob. M. Spyra, [w:] A. Rachwał, M. Spyra, *Umowa spółki jawnej, partnerskiej, komandytowej*, Warszawa 2009, s. 186–187; M. Tarska, *Zakres swobody umów w spółkach handlowych*, Warszawa 2012, s. 243.

W przypadku spółki komandytowej kryteria wyznaczające granice odstępstwa od zasady jednomyślnej zmiany umowy spółki wymagają dodatkowo uwzględnienia natury prawnej tego typu spółki osobowej.

Na tym tle uzasadnione wydaje się stanowisko Sądu Okręgowego w Warszawie, zgodnie z którym wspólnicy spółki komandytowej wyszli poza dyspozytywny charakter art. 9 k.s.h., dopuszczając zmianę umowy spółki komandytowej mniejszością wspólników (dwóch z pięciu), i to w dodatku komandytariuszy. W ocenie sądu konsekwencją skorzystania przez wspólników spółki komandytowej z możliwości odstępstwa od jednomyślnej zmiany umowy spółki jest naruszenie nie tylko natury spółki osobowej, lecz także natury określonego typu spółki komandytowej. Pogląd ten mimo swej słuszności wymaga jednak pewnego uzupełnienia.

Analizując kwestię dopuszczalności wyłączenia zasady jednomyślnej zmiany umowy spółki komandytowej, powinno się brać pod uwagę dwie okoliczności. Granice swobody wyznaczają tu status wspólników stanowiących większość, jaką dokonana jest zmiana umowy spółki, oraz przedmiot modyfikacji.

Po pierwsze, trzeba mieć na uwadze, że niejednolita pozycja komplementariuszy i komandytariuszy w spółce komandytowej nie sprzyja ich jednakowemu traktowaniu z punktu widzenia dyspozytywności art. 9 k.s.h. Nie ulega kwestii, że rola komplementariusza w spółce jest aktywna i wyraża się co najmniej w jego zaangażowaniu w prowadzenie spraw i reprezentację¹⁴, ponadto jest związana z poniesieniem nieograniczonej odpowiedzialności za zobowiązania spółki. Z kolei status prawny komandytariusza uzależniony jest *de facto* od modelu przyjętego w spółce (klasycznego, pośredniego, dynamicznego)¹⁵. Niezależnie jednak od tego, czy rola, jaką w konkretnym podmiocie pełni komandytariusz, jest aktywna czy pasywna, jego status nigdy nie będzie analogiczny do statusu komplementariusza (choćby ze względu na ograniczony charakter odpowiedzialności za zobowiązania spółki czy też możliwość reprezentowania spółki jedynie w charakterze pełnomocnika lub prokurenta). Rozpatrując istotę spółki komandytowej, przesądzenia wymaga kwestia nie tyle tego, w jakim zakresie odstępstwo od zasady jednomyślności jest dopuszczalne, co raczej tego, na rzecz których wspólników kompetencja w tym przedmiocie została zastrzeżona. Niewystarczającym rozwiązaniem jest zmiana umowy spółki większością głosów. W analizowanym stanie faktycznym odejście od jednomyślności poprzez ograniczenie się tylko do przyjęcia np. większości kwalifikowanej czterech piątych głosów umożliwiłoby wyeliminowanie komplementariusza z kręgu wspólników dokonujących zmian. Znaczenie ma także status wspólników stanowiących większość. Tak długo jak kompetencja do zmiany

¹⁴ Dopuszczalne jest wyłączenie od reprezentacji lub prowadzenia spraw niektórych komplementariuszy.

¹⁵ A. Kidyba, *Status prawny komandytariusza*, Warszawa 1998, s. 12, 284 i n.; A. Kappes, [w:] *Meritum. Prawo spółek*, red. A. Kidyba, Warszawa 2016, s. 581–582.

umowy spółki nie zostanie zastrzeżona na rzecz większości (w tym komplementariusza), granice dyspozytywności art. 9 k.s.h. pozostaną naruszone. Udział komplementariusza stanowi zatem warunek *sine qua non* możliwości modyfikacji umowy.

Po drugie, w przypadku umowy spółki komandytowej znaczenie ma również kwestia przedmiotu dokonanej zmiany. Jeżeli dotyczy ona nałożenia na wspólnika dodatkowych obowiązków bądź odebrania praw, to będzie to wymagać zgody samego wspólnika. Z kolei w przypadku, w którym modyfikacja umowy wpływa na sytuację pozostałych wspólników w spółce (np. w związku z obniżeniem wysokości sumy komandytowej jednego lub kilku komandytariuszy), niezbędny będzie powrót do zasady jednomyślności. Nie można zastrzec jednostronnego wpływu wybranych wspólników na elementy kształtujące zakres odpowiedzialności pozostałych. W judykacie pominięto przedmiot dokonywanej modyfikacji, która dotyczyła jedynie komandytariusza dokonującego zmiany i była związana z podwyższeniem wysokości sumy komandytowej oraz wniesieniem dodatkowego wkładu do spółki. W tym przypadku skutki modyfikacji nie były związane z uszczupleniem praw czy ze zwiększeniem obowiązków wspólnika, który nie wyraził na to zgody, ani nie była to zmiana wpływająca na sytuację wspólników w spółce. W przypadku podwyższenia wysokości sumy komandytowej byłaby natomiast wymagana zgoda komandytariusza, którego ona dotyczy¹⁶. W przypadku zaś obniżenia wysokości sumy komandytowej (jako zdarzenia kształtującego granice odpowiedzialności wspólników za zobowiązania spółki komandytowej) konieczne byłoby zachowanie jednomyślności¹⁷.

Konkludując, należy przyjąć, że w okolicznościach analizowanej sprawy Sąd Okręgowy w Warszawie słusznie wskazał, że wspólnicy spółki komandytowej wyszli poza dyspozytywny charakter normy art. 9 k.s.h. i naruszyli naturę spółki komandytowej, przyjmując, że zmiana umowy spółki będącej spółką osobową mogłaby być dokonana mniejszością głosów, i to dodatkowo komandytariuszy. Granice dyspozytywności art. 9 k.s.h. w przypadku umowy spółki komandytowej doznają szerszych ograniczeń aniżeli w sytuacji modelowej spółki jawnej. Przy ocenie naruszenia swobody w zakresie dopuszczalności umowy spółki pod uwagę powinna być brana większość wspólników, na rzecz których jednomyślność została wyłączona, w ścisłym powiązaniu z ich statusem.

¹⁶ Zob. A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 543–544. Autor przyjął, że na zmianę wartości sumy komandytowej wspólnik, którego to dotyczy, powinien wyrazić zgodę. Co istotne, komandytariusz nie może sam podjąć decyzji o zmianie sumy komandytowej. Nawet gdyby chciał ją podwyższyć, to musi się to odbyć przy akceptacji pozostałych wspólników lub większości z nich (art. 9 k.s.h.).

¹⁷ Tak także: P. Piniór, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J.A. Strzępka, Warszawa 2011, s. 204–205.

BIBLIOGRAFIA

- Kappes A., [w:] *Meritum. Prawo spółek*, red. A. Kidyba, Warszawa 2016.
- Kidyba A., *Kilka uwag o potrzebie wprowadzania zmian przepisów regulujących spółki osobowe*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, nr 9.
- Kidyba A., *Kodeks spółek handlowych*, t. 1: *Komentarz do art. 1–300 k.s.h.*, Warszawa 2019.
- Kidyba A., *Status prawny komandytariusza*, Warszawa 1998.
- Kopaczyńska-Pieczniak K., *Pozycja prawna wspólnika spółki jawnej*, Warszawa 2013.
- Naworski J.P., [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1: *Przepisy ogólne. Spółki osobowe*, red. R. Potrzeszcz, T. Siemiątkowski, Warszawa 2011.
- Osajda K., *O mankamentach regulacji spółek handlowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, nr 10.
- Piniór P., [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J.A. Strzępka, Warszawa 2011.
- Piniór P., *O potrzebie zmian prawa spółek handlowych w zakresie regulacji spółek osobowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, nr 10.
- Promińska U., *O potrzebie zmian Kodeksu spółek handlowych w zakresie regulacji handlowych spółek osobowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2019, nr 9.
- Rodzinkiewicz M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Sołtysiński S., [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych*, t. 1: *Komentarz do art. 1–150 KSH*, Warszawa 2012.
- Spyra M., [w:] A. Rachwał, M. Spyra, *Umowa spółki jawnej, partnerskiej, komandytowej*, Warszawa 2009.
- Tarska M., *Zakres swobody umów w spółkach handlowych*, Warszawa 2012.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2019, poz. 1145).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. 2019, poz. 505 ze zm.).
- Witosz A.J., *Prawne mechanizmy ochrony wspólników (akcjonariuszy) mniejszościowych – zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 9.

SUMMARY

The commented decision mainly concerns on establishing the limits of the freedom of a commercial partnership agreement as regards the admissibility to depart from the principle of unanimous amendment. This issue is particularly important in the context of a limited partnership agreement, in which partners have different status.

Keywords: limited partnership; amendment of the commercial partnership agreement; commercial partnerships